

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Медичний факультет
Кафедра дефектології та фізичної реабілітації

СОКОЛОВА Г. Б.

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

**«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради медичного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 1 від 22 вересня 2021 року)

Соколова Г. Б. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими освітніми потребами» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта : Одеса, Університет Ушинського, 2021. 32 с.

Рецензенти:

- Прохоренко Л. І. доктор психологічних наук, професор, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.
- Орленко І. М. доктор філософії, завідувач Одеського обласного центру підтримки інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Методичні рекомендації розроблено для допомоги здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта. Подано анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	4
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Плани практичних занять.....	8
Критерії оцінювання.....	29
Рекомендована література.....	31

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни: Вибіркова	
Змістових модулів – 2	Спеціальність 016 Спеціальна освіта	Рік підготовки:	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – розробка ІПР для дитини з ООП		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр	
		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 6	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		16 год.	4
		Практичні, семінарські	
		26 год.	6
		Лабораторні	
		0 год.	
		Самостійна робота	
		58 год.	90
Індивідуальні завдання:			
20 год.	20		
		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 35 % : 65%;

для заочної форми навчання – 8% : 92%.

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими освітніми потребами» є вибірковою у підготовці здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Останнім часом загальною світовою тенденцією в галузі спеціальної психології та педагогіки є підготовка особистості до повноцінного життя в соціумі. У зв'язку з цим, широкого визнання набуває ідея психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, яка охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу: сім'ї, педагогів, батьків та дітей.

Освіта дітей з особливими потребами здійснюється за допомогою спеціальних методів, способів і в умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку. Однак існує велика кількість перепон у процесі інклюзивної освіти. Однією з таких є відсутність системи психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП та невідповідність сучасних педагогічних працівників до успішної взаємодії з дітьми у освітньому процесі.

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні практичних умінь та навичок проводити комплексну психолого-педагогічну підтримку дітей з особливими освітніми потребами та їх родин та здійснювати їх супровід в умовах закладів освіти, формуванні мотивації щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Передумови для вивчення дисципліни: опанування навчальної дисципліни «Психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи».

Очікувані результати навчання дисципліни:

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають

знати:

- міжнародні та національні стандарти прав людини з особливими освітніми потребами на освіту;
- категорії дітей з ООП, медичний і соціальний підходи до розуміння їх проблем;
- концептуальні засади застосування МКФ-ДП;
- статус, принципи і підхід у діяльності ІРЦ;
- статус фахівців ІРЦ, їх посадові обов'язки, етичні вимоги до до їх діяльності;
- склад та завдання команди психолого-педагогічного супроводу дитини у закладі освіти;
- принципи моделювання та укладання ІПР;
- форми командної підтримки фахівцями ІРЦ, види наставництва;
- форми співпраці ІРЦ з батьками дітей з ООП.

уміти:

- проводити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, укладати ІПР, заповнювати відповідну документацію;
- застосувати адаптацію освітніх програм розвитку та організацію розвиткового середовища закладу;
- здійснювати оцінку ігрової діяльності, сенсорного та мовленнєвого розвитку дитини;
- здійснювати оцінку фізичного розвитку дитини;
- здійснювати дослідження проблемної поведінки дитини;
- організовувати корекційно-розвиткову роботу;
- здійснювати психолого-педагогічний супровід дітей різних категорій з ООП у закладах освіти;
- проводити кваліфіковану просвітницько-консультативну роботу серед педагогічних працівників і батьків;
- планувати освітній процес в закладах освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей різного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності;
- проєктувати педагогічні заходи із залученням фахівців суміжних галузей, батьків, громадських діячів для реалізації завдань всебічного розвитку дітей;
- здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками;
- збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати **такі компетентності:**

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК-1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК-3. Здатність працювати в команді.
- ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

- СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.
- СК-4. Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальні дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» та «Виробнича практика (в інклюзивно-ресурсних центрах)».

Опановуючи зміст навчальної дисципліни здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- покликання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Тема 1. Вивчення та супровід осіб з ООП в інклюзивному освітньому середовищі

Лекційне заняття №1 2 години

План

1. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти.
2. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами в освітньому середовищі.
3. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами різного віку.

Теоретичний блок. Інклюзивне навчання є одним із основних напрямів реформування системи освіти в багатьох країнах світу, мета якого – реалізація права на освіту осіб з особливими освітніми потребами (далі – осіб з ООП) без дискримінації.

В основі трансформації системи освіти і розвитку інклюзивного навчання лежать, перш за все, правові акти – конвенції, декларації – провідних міжнародних організацій: Організації Об'єднаних Націй (ООН), ЮНЕСКО та ін.

Сучасне міжнародне законодавство визнає право осіб з ООП, які традиційно розглядалися як одержувачі соціальної допомоги, суб'єктами права, які мають право на освіту на засадах рівних можливостей. Такі документи, як Загальна Декларація прав людини (ООН, 1948), Конвенція про боротьбу з дискримінацією (ЮНЕСКО, 1960), Конвенція про права дитини (ООН, 1989), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993), Саламанкська декларація і рамки дій (1994), Дакарські рамки дій «Освіта для всіх»: виконання наших загальних зобов'язань (2000) передбачають заходи, що свідчать про зростання розуміння і обізнаності про права осіб з ООП на освіту.

Визнання інклюзії як ключової передумови для забезпечення права на освіту активізувалось впродовж останніх років і закріплене в Конвенції про права осіб з інвалідністю – першому обов'язковому для всіх держав до виконання документі, що містить концепцію інклюзивної освіти.

Кожна дитина має свої індивідуальні особливості. Через певні фактори можуть виникати різні порушення розвитку дитини. У цьому випадку ми говоримо, що дитина має особливі потреби. У випадку, коли дитина навчається у закладі освіти, ми говоримо, що дитина має особливі освітні потреби.

Існує два підходи до розуміння сутності ООП: медичний та соціальний.

Медична модель визначає ООП через наявність порушень розвитку чи стану здоров'я дитини. Основний напрям діяльності в рамках медичної моделі – надання корекційної чи медичної допомоги особі з ООП з метою зменшення негативного впливу цих чинників.

Особа з ООП при такому підході асоціюється з проблемою, що, найчастіше, веде до її ізоляції.

У сучасному суспільстві на зміну медичній моделі приходить соціальна модель, яка стверджує, що:

- причина проблеми – це не порушення розвитку особи чи стан її здоров'я;
- причина проблеми – це бар'єри у зовнішньому середовищі, яке оточує особу.

В рамках соціальної моделі особи з ООП зіштовхуються з проблемами через безліч бар'єрів в оточуючому середовищі. Такими бар'єрами є наступні: архітектурні, фізичні, організаційні, інформаційні, інституційні. Бар'єрами також є ставлення людей, існуючі стереотипи й упередження.

Соціальна модель передбачає, що система освіти має бути більш гнучкою, здатною до забезпечення рівних прав на отримання освіти всіма дітьми без дискримінації.

Відповідно до класифікації ЮНЕСКО, до дітей з особливими освітніми потребами відносяться діти, які

мають наступні порушення розвитку:

- емоційні і поведінкові порушення;
- розлади мови і спілкування;
- труднощі в навчанні;
- затримка/обмеження можливостей інтелектуального розвитку;
- фізичні/нейромоторні порушення;
- порушення зору;
- порушення слуху.

Цей список доповнюється іншими чинниками, які становлять потенційний ризик для дітей бути виключеними з освітнього процесу:

- діти, які ростуть в несприятливому середовищі;
- діти, які належать до груп етнічних меншин;
- діти вулиці;
- діти, хворі на СНІД;
- діти з поведінковими порушеннями.

Нині можна визначити такі категорії дітей з ООП:

1. Порушення психофізичного розвитку

Діти, які мають порушення розвитку:

- інтелектуальні порушення;
- порушення зору;
- порушення слуху;
- порушення опорно-рухового апарату;
- порушення мовлення;
- складні порушення психофізичного розвитку.

Діти, які мають захворювання:

- такі, які потребують постійного медичного нагляду, або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності людини та/або контролю за її станом, в тому числі із встановленим електрокардіо стимулятором або іншим електронним імплантатом

чи пристроями;

- такі, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання, визначені МОН спільно з МОЗ.

2. Особливості навчальної діяльності

Діти, які можуть зіштовхуватися з труднощами у навчальній діяльності:

- дислексія, дискалькулія.

Обдаровані діти:

- здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи декількох класів, освітніх рівнів

3. Особливості встановлення контактів із соціальним середовищем

Діти, які мають первазивне (наскрізне) порушення розвитку:

- розлади аутистичного спектру

4. Особливості, зумовлені впливом соціального середовища

Діти, які:

- потребують підтримки у навчанні, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення;
- мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту;
- здобувають (ли) освіту в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами корінних народів і національних меншин.

Останнім часом загальною світовою тенденцією в галузі спеціальної психології та педагогіки є підготовка особистості до повноцінного життя в соціумі. У зв'язку з цим, широкого визнання набуває ідея психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, яка охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу: сім'ї, педагогів, батьків та дітей (А. Л. Душка, Л. М. Гречко, І. В. Луценко, Г. Б. Соколова).

В умовах модернізації освітньої системи, особливої уваги набуває питання навчання, виховання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Загальні проблеми психолого-педагогічного супроводу розглядалися в роботах сучасних учених, зокрема, в контексті інклюзивної моделі навчання, проблема психолого-педагогічного супроводу була предметом дослідження українських та зарубіжних вчених – А. А. Колупаєва, І. Б. Кузава, М. І. Мушкевич, Т. В. Сак, Н. З. Софій, Т. В. Скрипник, О. М. Таранченко, О. Ф. Федоренко, Т. Бут, Лорман, Дж. Лупарт та ін.

Сучасні науковці наголошують на важливості командної взаємодії та цілісної діяльності при забезпеченні додаткового супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічний супровід спрямований на:

- Соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх самостійності та відповідних компетенцій;
- Формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти;
- Розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності, становлення особистості.

Інклюзивне навчання є одним із основних напрямів реформування системи освіти в багатьох країнах світу, мета якого – реалізація права на освіту осіб з особливими освітніми потребами (далі – осіб з ООП) без дискримінації.

В основі трансформації системи освіти і розвитку інклюзивного навчання лежать, перш за все, правові акти – конвенції, декларації – провідних міжнародних організацій: Організації Об'єднаних Націй (ООН), ЮНЕСКО та ін.

Сучасне міжнародне законодавство визнає право осіб з ООП, які традиційно озглядалися як одержувачі соціальної допомоги, суб'єктами права, які мають право на

освіту на засадах рівних можливостей. Такі документи, як Загальна Декларація прав людини (ООН,1948), Конвенція про боротьбу з дискримінацією (ЮНЕСКО,1960), Конвенція про права дитини (ООН, 1989), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993), Саламанкська декларація і рамки дій (1994), Дакарські рамки дій «Освіта для всіх»: виконання наших загальних зобов'язань (2000) передбачають заходи, що свідчать про зростання розуміння і обізнаності про права осіб з ООП на освіту.

Визнання інклюзії як ключової передумови для забезпечення права на освіту активізувалось впродовж останніх років і закріплене в Конвенції про права осіб з інвалідністю – першому обов'язковому для всіх держав до виконання документі, що містить концепцію інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта має пріоритетне значення для забезпечення якісної освіти усіх дітей, у тому числі дітей з ООП, а також для побудови інклюзивного суспільства. Інклюзивне навчання слід розуміти як:

(а) Фундаментальне право усіх дітей з особливими освітніми потребами. Причому важливо, що це право належить кожній конкретній дитині, а не батькам чи опікунам. Зокрема, при виборі закладу та форми освіти батьки мають керуватись потребами та можливостями дитини, а не власними інтересами;

(б) Принцип забезпечення благополуччя дітей, поваги до їхньої гідності та самостійності, визнання індивідуальних особливостей дітей та їхньої спроможності до ефективної участі в суспільному житті;

(с) Засіб реалізації інших прав. Це першочерговий засіб, за допомогою якого особи з особливими потребами реалізують своє право на працевлаштування та повноправну участь у житті своїх громад. Це також основний засіб для побудови інклюзивних суспільств;

(d) Результат удосконалення державної політики у сфері освіти разом з відповідними змінами у практиці роботи закладів загальної освіти з метою створення відповідних умов для навчання усіх учнів.

Важливо розуміти відмінності між поняттями виключення, сегрегації, інтеграції та інклюзії.

«Виключення» має місце, коли учнів у будь-який спосіб, прямо чи опосередковано, позбавляють доступу до освіти або відмовляють у такому доступі.

«Сегрегація» – це ситуація, у якій діти з ООП отримують освіту у відокремлених закладах (установах), пристосованих до різних або до певного виду порушень розвитку дітей, в ізоляції від інших дітей.

«Інтеграція» – це процес влаштування дітей з ООП в існуючі загальноосвітні навчальні заклади з розумінням того, що діти з ООП зможуть пристосуватися до стандартизованих вимог таких закладів.

«Інклюзія» передбачає процес системних реформ, що охоплюють модифікацію змісту, методів викладання, підходів, структур та стратегій освіти.

Базові цінності, на яких ґрунтується інклюзивна освіта:

- Кожна дитина – особистість.
- Навчатися можуть усі – нездібних дітей немає.
- Кожна дитина має унікальні здібності, особливості та інтереси.
- Заборона на дискримінацію в будь-якій формі.
- Право кожної людини на участь у житті суспільства, у тому числі людей з особливими потребами.
- Терпимість один до одного: готовність жити разом у світі один з одним;

прийняття людей з їхніми індивідуальними відмінностями.

- Виховання в дусі толерантності як «гармонія в розмаїтті».

Створення інклюзивного середовища, в якому всі діти мають можливість брати активну участь в освітньому процесі, одержувати якісну освіту та успішно інтегруватись у суспільство, є одним із ключових

пріоритетів ЮНЕСКО (Програма «Освіта для всіх»).

ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як процес врахування і відповіді на різноманітні освітні потреби учнів шляхом забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, зменшення випадків виключення в освіті.

Інклюзивне навчання – це спосіб отримання освіти, при якому діти з ООП навчаються в загальноосвітньому середовищі разом зі своїми однолітками за місцем свого проживання, що є альтернативою інтернатній системі, де вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або індивідуальному навчанню.

Проте, питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для дітей з ООП. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для усіх категорій дітей в Україні, які знаходяться в ситуації можливого виключення чи сегрегації. Кожна дитина має відчувати себе повноцінним і активним учасником освітнього процесу – і це головне завдання інклюзії.

Таке розуміння інклюзії відповідає концепції Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Школа, дружня до дитини» – це школа, в якій створюється середовище якісного та ефективного навчання з відповідними фізичними умовами, політикою і послугами. Згідно з концепцією ЮНІСЕФ «Школа, дружня до дитини»:

- виявляє виключених з групи дітей й долучає їх до освіти;
- визнає право на освіту кожної дитини;
- сприяє дотриманню прав і благополуччя кожної дитини;
- надає обов'язкову безкоштовну освіту, доступну для дітей з групи ризику;
- поважає відмінності і забезпечує рівноправність в освіті для всіх дітей;
- відповідає індивідуальним потребам дитини в освітньому процесі, а також гендерному, етнічному, релігійному і соціальному розмаїттю 67.

Інша міжнародна організація Світовий банк наголошує на тому, що основним принципом інклюзивної

школи є право всіх дітей вчитися разом, незалежно від особливостей або відмінностей між ними. Інклюзивні школи повинні визнавати багатоманітність освітніх потреб й відповідати на потреби учнів 68.

Організація економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) зазначає, що з метою адекватного підходу до дітей з ООП необхідно виділити додаткові ресурси для підтримки освіти в тому випадку, коли в учнів виникають труднощі в доступі до освіти.

В основі інклюзивного навчання – ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей та забезпечує однаково позитивне ставлення до кожної з них.

Інклюзивне навчання також можна трактувати як створення таких умов, за яких усі учасники освітнього процесу мають рівний доступ до освіти.

Реформування освітньої системи України передбачає трансформаційні зміни в освітньому процесі.

Переваги інклюзивного навчання

Інклюзивне навчання – це системний процес налагодженої взаємодії усіх учасників освітнього процесу, ефективність якого залежить від усвідомлення переваг інклюзивного навчання для усіх учасників освітнього процесу.

Переваги інклюзивного навчання для дітей з ООП:

- Навчання дітей з ООП за місцем проживання, в сімейних умовах.
- Діти з ООП отримують можливість соціалізації, розвитку своїх сильних сторін і талантів, подальшої інтеграції в суспільство, отримання професії.
- Забезпечується індивідуальний підхід до кожної дитини з орієнтацією на її сильні сторони, здібності та інтереси.
- Діти з ООП мають можливість отримувати додаткові спеціальні послуги у закладі, де вони навчаються.
- Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу допомагає забезпечувати асистент вчителя, який бере участь у розробленні та реалізації індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей.

Переваги інклюзивного навчання для усіх дітей закладу освіти:

- Діти навчаються природно сприймати і толерантно ставитися до індивідуальних відмінностей.
- Діти навчаються налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з дітьми, які відрізняються від них.
- Діти навчаються співробітництву, взаємодопомозі, співчуттю іншим.
- Допомагаючи іншим, діти покращують власні навчальні результати.

Переваги інклюзивного навчання для педагогів:

- Вчителі розвивають нові компетентності: знання, різноманітні методики навчання і розвитку дітей з ООП, отримують новий досвід роботи в інклюзивному середовищі.

Інклюзивне навчання допомагає налагодити співпрацю педагогічних працівників у закладі освіти й застосовувати командний підхід до реалізації освітнього процесу.

- Вчителі отримують методичну та консультативну допомогу від фахівців інклюзивно-ресурсного центру, ресурсних центрів підтримки інклюзивного навчання та інших ресурсів місцевої громади.

Переваги інклюзивного навчання для адміністрації закладів освіти:

- Створення в закладі загальної освіти спеціальних умов: забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень закладів освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, дітей з порушеннями зору, слуху.
- Забезпечення закладу освіти необхідними навчально-методичними посібниками, підручниками, спеціальним обладнанням.
- Забезпечення додаткового штату педагогічних працівників (асистента вчителя (вихователя), вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда, практичного психолога, вчителя-реабілітолога) з метою надання дитині психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг згідно з індивідуальною програмою розвитку.

• Формування в шкільному колективі відповідних цінностей: цінність кожної дитини, права людини, повага до багатоманітності, співпраця та ін.

• Активне залучення батьків до процесу навчання дитини.

• Залучення додаткових ресурсів місцевої громади.

Переваги інклюзивного навчання для батьків дітей з ООП:

- Можливість співпраці й активного залучення до освітнього процесу дитини.
- Краще розуміння індивідуальних особливостей розвитку та потреб своєї дитини.
- Підтримка у визначенні мети індивідуальної освітньої траєкторії для своєї

дитини .

Розбудова інклюзивної освіти та впровадження інклюзивного навчання передбачає зміни на рівні державної освітньої політики, на рівні практичної роботи закладів освіти, а також зміни у ставленні на рівні кожної окремої людини.

Практичне заняття № 1 – 2 години

Семинар: «Вивчення та супровід осіб з ООП в інклюзивному освітньому середовищі».

Питання для обговорення:

1. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: визначення, принципи побудови та етапи реалізації
2. Що є предметом психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами?
3. У чому полягає сутність психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами?

Завдання для самостійної роботи

1. Вибрати визначення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, яке вам близьке. Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендована література:

- Основна** [6]
Допоміжна [9], [10].

Тема 2. Концептуальна модель використання МКФ-ДП в професійній діяльності педагога.

Лекційне заняття №2 2 години

План

1. Застосування МКФ-ДП.
2. Масштабування кваліфікаторів для структур організму (МКФ-ДП).
3. Значення МКФ-ДП для укладання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП.

Теоретичний блок. МКФ є однією з трьох складових «Родини міжнародних класифікацій ВООЗ». Міжнародна класифікація хвороб (МКХ) зосереджується на проблемах здоров'я, а саме на захворюваннях, розладах та травмах. Її вперше було опубліковано ще у 1901 році; наразі її оновлюють, зокрема з метою кращої сумісності з МКФ. В МКХ завжди домінувала діагностична модель. Як наслідок, зумовлений нею категорійний підхід створив чіткі категорії для розрізнення різних типів інвалідності.

МКФ бере свої витоки ще з 1970-х років, коли з'явилася потреба фіксувати

наслідки хвороб для життя людей, а не просто діагностувати захворювання. Попередня класифікація, під назвою «Міжнародна класифікація порушень, обмеження життєдіяльності та фізичних недоліків», була опублікована у 1980 році для проведення досліджень. Знадобилось понад 20 років, аби Всесвітня асамблея охорони здоров'я 2001 року нарешті ухвалила оновлену версію документа. Робота над третім компонентом класифікацій наразі продовжується; основна увага у ньому приділятиметься медичним втручанням (Міжнародна класифікація медичних втручань – МКМВ). Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я від 1948 року містить визначення здоров'я як «стану повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутності захворювань та недугів». Здоров'я – це результат динамічної взаємодії між біологічними, психологічними та соціальними процесами. За цією традицією, МКФ ґрунтується на біопсихосоціальной моделі. Царина МКФ охоплює всі аспекти людського здоров'я та пов'язані зі здоров'ям компоненти благополуччя, зокрема наявність змістовних стосунків та отримання високоякісної освіти. МКФ не охоплює обставин, у яких дискримінація чи виключення зумовлені винятково соціальними чинниками, такими, наприклад, як релігія, стать або етнічне походження. Проте в контексті здоров'я та благополуччя вона має універсальне застосування. МКФ поділена на дві головні частини. Перша зосереджується на функціонуванні та обмеженні життєдіяльності (інвалідності); друга описує контекстуальні фактори. Окрім того, кожна з частин має дві складові:

(1) Функціонування та обмеження життєдіяльності: компонент «Функції та структури організму» та компонент «Діяльність та участь» і (2) Контекстуальні фактори: компонент «Фактори навколишнього середовища» та «Особистісні фактори». Головна увага в класифікації приділяється саме функціонуванню та обмеженням життєдіяльності як медичним, так і пов'язаним зі здоров'ям складовим благополуччя. Контекстуальні фактори представлені зовнішніми (середовищними) та внутрішніми (особистісними) чинниками, що впливають на функціонування у певних життєвих ситуаціях.

Частина Функціонування та обмеження життєдіяльності описує системи організму (функції та структури організму), наприклад, «розумові функції»/«структури нервової системи» чи «функції травної, ендокринної систем чи метаболізм», а також сфери життя (діяльність та участь), які в МКФ називаються «доменами». Серед останніх, наприклад – «Навчання та застосування знань», «Комунікація», «Мобільність» чи «Міжособистісні взаємодії та стосунки». Проте, класифікація не визначає, як саме потрібно описувати «інвалідність», або як розвиваються обмеження життєдіяльності; вона просто пропонує різні конструкції та домени, які можна використовувати у таких цілях.

МКФ – це інформаційна система для організації даних, пов'язаних із функціонуванням та обмеженням життєдіяльності. Відтак її можна використовувати в будь-яких умовах та для будь-яких цілей. МКФ було створено у дусі партнерства та задля забезпечення прав людей з інвалідністю. ВООЗ підтверджує право людей називати себе так, як вони того бажають, і підтримує принципи широкого залучення до визначення терміну «інвалідність». Тому важливо, щоб кваліфікація та оцінка сприяла розширенню можливостей людей і не допускала позбавлення прав та дискримінації. Як і будь який інший науковий інструмент, МКФ може використовуватися неправильно чи зловмисно. Саме тому ВООЗ запровадила етичні керівництва стосовно використання МКФ з вимогами щодо поваги й конфіденційності, клінічного використання МКФ та використання інформації МКФ у широкому соціальному контексті.

МКФ-ДП походить від Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я і призначена для обліку характеристик розвитку дитини та впливу на неї навколишнього середовища.

Класифікація спирається на концептуальну основу МКФ та використовує спеціальну мову і термінологію для запису проблем, пов'язаних із функціями та структурами організму, обмеженнями активності та участі, що проявляються у ранньому дитинстві, дитинстві та юнацтві при відповідних факторах навколишнього середовища. МКФ-ДП розроблена для того, щоб охопити весь комплекс життєдіяльності дітей від народження до 18 років. Класифікація дитячих обмежень життєдіяльності та здоров'я для використання в системах обслуговування. Більш того, здійснення прав дітей на медичну допомогу, освіту, на допомогу соціальних і реабілітаційних служб вимагала такої класифікації, яка була б адаптована до фізичних, соціальних і психологічних особливостей організму дітей та підлітків.

МКФ-ДП призначена для використання працівниками клінік, педагогами, членами сімей, дослідниками, адміністраторами та суспільством в соціальній і політичній сферах, які мають документальне підтвердження характеристик здоров'я і функціонування дітей та підлітків. МКФ-ДП пропонує концептуальні рамки та єдину стандартизовану термінологічну мову для позначення проблем, які проявляються в ранньому дитинстві, дитячому і підлітковому віці, включаючи функції та структури організму, обмеження активності та участі, а також фактори навколишнього середовища, що мають важливе значення для дітей і підлітків.

З метою вирішення адміністративних завдань інформацію МКФ-ДП, що стосується виборчого права, надання послуг, відшкодування суми і виконання зобов'язань, можна зареєструвати за допомогою кодів

МКФ-ДП. Для контролю можна скористатися обмеженим підбором класів МКФ-ДП, щоб полегшити надалі методики збору даних для стандартизованого обслуговування проектів при наявності інформації щодо умов, потреб і прикладів застосування різними службами.

Загальні рекомендації з кодування містять інформацію з кодування показників здоров'я і показників, пов'язаних зі здоров'ям. Точне кодування обмежень життєдіяльності дітей та підлітків вимагає знань динаміки функціонування, обумовленої ростом і розвитком дитини, а також врахування вікових змін, диференціації варіантів фізіологічного й атипового розвитку. Прогрес у розвитку є частиною «типового функціонування» дитини. Тому важливо визнати, що розуміння «норми» залежить від віку і має на увазі розуміння «нормального функціонування» на даному етапі розвитку в умовах впливу наявних факторів навколишнього середовища дітей та підлітків.

При використанні МКФ-ДП потрібні послідовні кроки для вибору класів і кодів МКФ-ДП, які мають відношення до проблем функціонування дітей та підлітків.

1) Визначте обсяг інформації, доступної для кодування і з'ясуйте, чи вона стосується доменів «Функцій організму», «Структур організму», «Активності та участі» або «Факторів навколишнього середовища».

2) Визначте розділ (4-значний код) у відповідному домені, який найбільш точно відповідає інформації, яку потрібно кодувати.

3) Прочитайте опис 4-значного коду та зверніть увагу на всі примітки, пов'язані з описом.

4) Перевірте будь-які примітки щодо включення або виключення, які застосовуються до коду і продовжуйте у відповідності з ними.

5) Визначте, чи інформація, яка буде кодуватися, відповідає рівню із 4-х знаків, чи потрібно розглянути більш детальний опис із застосуванням кодування з 5 або 6 знаків.

6) Перейдіть до рівня коду, що найбільш точно відповідає інформації, яку потрібно кодувати. Розгляньте опис і примітки щодо включення або виключення, які застосовуються

до коду.

7) Виберіть код і проаналізуйте отриману інформацію для того, щоб встановити величину універсального кваліфікатора в діапазоні від 0 до 4, відповідного ступеня порушень функцій і структур організму, обмежень активності та участі (0 = немає порушень, 4 = абсолютне порушення), наявності перешкоди або бар'єра з боку навколишнього середовища (0 = немає бар'єра, 4 = абсолютний бар'єр) або наявності полегшуючих факторів (0 = немає полегшення, + 4 повне полегшення).

8) Встановіть код з кваліфікатором 2-го, 3-го або 4-го рівня. Наприклад, d115.2 (помірні порушення слуху).

9) Повторіть кроки з 1 по 8 для кожної функції або обмеження життєдіяльності, закодованих з урахуванням достатньої кількості інформації.

10) Батьки і користувачі можуть брати участь в процесі, заповнюючи список даних, які відносяться до віку, що дозволяє перемістити на перший план специфічні сфери функціонування, але вони повинні зробити це перед тим, як професіонали або група професіоналів дасть вичерпну оцінку і проставить коди.

Структури організму кодуються трьома кваліфікаторами. Перший кваліфікатор описує ступінь або величину порушення, другий кваліфікатор використовується для позначення характеру зміни, а третій кваліфікатор позначає локалізацію порушення.

Практичне заняття № 2 – 4 години

Вирішення практичних завдань: «Концептуальна модель використання МКФ-ДП в професійній діяльності педагога».

Питання для обговорення:

1. У чому полягає функція концептуальної моделі використання МКФ-ДП в професійній діяльності педагога?
2. Чому педагогам необхідні знання щодо можливостей використання МКФ?
3. У чому полягають сутність та основні принципи МКФ?

Завдання для самостійної роботи

1. Оцінити рівень розвитку дитини з особливими освітніми потребами за допомогою МКФ.

Рекомендована література: [5].

Тема 3. Статус та принципи діяльності ІРЦ.

Лекційне заняття №3 4 години

План

1. Система управління діяльністю ІРЦ.
2. Завдання ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти в системі управління діяльністю ІРЦ.

3. Порядок створення ІРЦ.
4. Міжвідомча співпраця ІРЦ та закладів освіти.
5. Кадрове забезпечення, документація та оснащення кабінетів ІРЦ.
6. Статус фахівців ІРЦ, їх посадові обов'язки. Етичні вимоги до педагогічних працівників ІРЦ.
7. Документація ІРЦ. Оснащення кабінетів ІРЦ.

Теоретичний блок. ІРЦ є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (далі – комплексна оцінка), надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їхнього системного кваліфікованого супроводу.

В основі діяльності ІРЦ є забезпечення права дитини на освіту. Тому ІРЦ здійснює свою діяльність з урахуванням таких принципів, як:

- повага та сприйняття індивідуальних особливостей дітей,
- дотримання найкращих інтересів дитини,
- недопущення дискримінації та порушення прав дитини,
- конфіденційність,
- доступність освітніх послуг з раннього віку,
- міжвідомча співпраця.

Порядок утворення, основні засади діяльності, а також правовий статус ІРЦ регламентовано Постановою Кабінетом Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12.07.2017 №545.

ІРЦ є юридичною особою, має рахунки в органах Державного казначейства України, самостійний баланс, бланк зі своїм найменуванням. Створення ІРЦ передбачено в об'єднаних територіальних громадах (районах), містах, районах у містах шляхом реорганізації психолого-медико-педагогічних консультацій. Засновниками ІРЦ є представницькі органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, районні, міські, районні у містах (у разі їх утворення) ради. ІРЦ утворюються з розрахунку один центр не більш як на 7 тис. дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району), та не більш як на 12 тис. дітей, які проживають у місті (районі міста). У разі, коли кількість дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району) або у місті (районі міста) перевищує відповідно 7 тис. та 12 тис., ІРЦ додатково залучає необхідних фахівців залежно від кількості виявлених дітей, які потребують психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг. У своїй діяльності ІРЦ підпорядковується засновнику. Структурні підрозділи з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій здійснюють координацію діяльності ІРЦ, контроль за дотриманням ними актів законодавства та Положення про ІРЦ. Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики щодо діяльності ІРЦ.

Діяльність інклюзивно-ресурсного центру забезпечують:

- директор інклюзивно-ресурсного центру;
- педагогічні працівники – вчитель-логопед, вчителі-дефектологи

(олігофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог), практичні психологи, вчитель-реабілітолог;

- медична сестра, бухгалтер, інші фахівці;
- технічний персонал, робітники (див додаток).

Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 № 963, згідно з якою до посад педагогічних працівників віднесені вчителі всіх спеціальностей (у тому числі і вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи, вчителі-реабілітологи) та практичні психологи.

Згідно з п.47 Постанови КМУ «Про інклюзивно-ресурсний центр» на педагогічних працівників ІРЦ поширюються умови оплати праці, умови надання щорічних відпусток та інші пільги, встановлені законодавством для педагогічних працівників спеціальних закладів загальної середньої освіти.

Посадові інструкції складаються для всіх посад (професій), зазначених у штатному розписі.

Посадові інструкції складаються у двох примірниках, один з яких зберігається у директора ІРЦ.

Працівникові видається під підпис копія посадової інструкції.

Посадова інструкція є кадровим документом, в якому визначено конкретні завдання та обов'язки працівника, його права та відповідальність. Ознайомлення працівника з посадовою інструкцією під підпис надає можливість уникнути спору про зміст трудових функцій працівника, а також у зв'язку з порушенням працівником трудових обов'язків.

Професійна етика для педагогічних працівників ІРЦ є надзвичайно важливою при роботі з дітьми, їхніми батьками, колегами, закладами та установами.

Підвищена відповідальність працівників обумовлена тим, що вони перебувають в особливому правовому становищі та виконують специфічні функції, не властиві іншим категоріям працівників.

Дії чи бездіяльність працівників ІРЦ можуть призвести до порушення конституційних прав осіб з особливими освітніми потребами на освіту, завдати шкоди авторитету роботи ІРЦ, в тому числі і всій педагогічній спільноті.

Недотримання або порушення педагогічними працівниками ІРЦ правил поведінки може тягнути за собою правові наслідки, що визначені законодавством України, в тому числі Кодексом законів про працю України. У таких випадках, крім загальних підстав розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого їм органу, статтею 41 Кодексу, для певних категорій працівників визначені додаткові підстави, за якими вони можуть бути звільнені.

Для організації та обліку роботи фахівці ІРЦ ведуть документацію в електронному вигляді, зокрема:

- річний план роботи ІРЦ;
- річний план роботи фахівців ІРЦ;
- щотижневі графіки роботи ІРЦ та фахівців ІРЦ;
- звіти фахівців ІРЦ про результати надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами;
- журнал обліку заяв;
- журнал обліку висновків про комплексну оцінку;
- журнал обліку консультацій;
- реєстр дітей, які пройшли комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку

дитини і перебувають на обліку в інклюзивно-ресурсному центрі;

- реєстр фахівців, які надають психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами;
- реєстр закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти;
- особові справи дітей, які пройшли комплексну оцінку.

Практичне заняття № 3 – 6 годин

Дискусія: «Статус та принципи діяльності ІРЦ».

Питання для обговорення:

1. Який статус та функції ІРЦ?
2. Які фахівці входять до складу ІРЦ?
3. ІРЦ Які принципи діяльності ?

Завдання для самостійної роботи

1. Розглянути положення про ІРЦ.
 2. Розглянути посадові обов'язки фахівців ІРЦ.
- Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендована література: [3], [4], [5].

Модуль II ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Тема 4. Психолого-педагогічна оцінка розвитку дітей з особливими освітніми потребами

Лекційне заняття №4 4 години

План

1. Організація проведення психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини педагогом.
2. Надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг різним категоріям дітей з ООП.
3. Укладання висновку психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини з ООП.
4. Оцінка ігрової діяльності, сенсорного, мовленнєвого та фізичного розвитку дитини.

Теоретичний блок. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини – це процес збору та інтерпретації кількісної та якісної інформації про особливості розвитку дитини з метою визначення її особливих освітніх потреб, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо освітньої

програми, організації освітнього середовища, особливостей організації психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, відповідно до потенційних можливостей дитини.

Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини є кінцевим результатом процесу оцінювання, що орієнтує фахівців ІРЦ на визначення оптимального освітнього маршруту для кожної дитини з особливими освітніми потребами. Слід наголосити, що порушення психофізичного розвитку дитини не обов'язково обумовлюватимуть наявність у дитини особливих освітніх потреб.

Основними завданнями комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини є:

- визначення особливих освітніх потреб;
- визначення особливостей розвитку дитини, її сильних та слабких сторін;
- розробка рекомендацій з організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дитині, а також рекомендацій щодо освітньої програми дитини, особливостей організації освітнього середовища, потреби в індивідуальній програмі розвитку;
- розробка рекомендацій щодо організації освітнього процесу дитини для адміністрації закладу освіти, педагогічних працівників, батьків або законних представників дитини.

ІРЦ проводить комплексну оцінку у таких випадках:

- звернення батьків (одного з батьків) або законних представників дитини;
- особисте звернення дітей віком від 16 до 18 років;
- звернення адміністрації закладів освіти (за наявності згоди батьків (одного з батьків) або законних представників дитини);
- звернення органів опіки та піклування щодо проведення комплексної оцінки дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування.

Практика свідчить, що здебільшого саме заклад освіти виявляє існування труднощів, які стримують розвиток дитини й ускладнюють процес навчання. У разі виявлення такої дитини, проводиться первинне оцінювання саме на рівні закладу (командою закладу). Під час первинного оцінювання узагальнюються дані про особливості фізичного розвитку, мовленнєві й комунікативні здібності, когнітивний розвиток. Ці дані є основою для формулювання наступних висновків:

- дитина не має труднощів у розвитку і навчанні та не потребує додаткових освітніх послуг, її розвиток відповідає віковим особливостям;
- дитина має труднощі в розвитку і навчанні (зазвичай, тимчасові), які можуть бути усунені педагогічними працівниками закладу;
- дитина має труднощі у розвитку і навчанні (не тимчасові), які не можуть бути усунені на рівні ресурсів закладу. Потребує проведення комплексної оцінки кваліфікованими фахівцями ІРЦ.

Первинний прийом батьків (одного з батьків) або законних представників дитини проводить психолог центру, який визначає час та дату проведення комплексної оцінки.

Комплексне оцінювання розвитку дитини може здійснюватися в межах ІРЦ, за місцем навчання та, за потреби, за місцем проживання дитини. Наприклад, можливий виїзд фахівців ІРЦ за місцем проживання або перебування дитини, якщо її пересування ускладнене.

У випадку, коли комплексне оцінювання здійснюється за місцем навчання та/або проживання (перебування) дитини, то графік проведення обов'язково

погоджується з керівником закладу освіти, закладу охорони здоров'я та батьками (одним з батьків) або законними представниками дитини за два тижні до початку. Участь батьків (одного з батьків) або законних представників дитини є обов'язковою. У випадках, коли батьки або законні представники дитини відмовляються пройти комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, керівництво ІРЦ невідкладно інформує службу у справах дітей за місцем проживання дитини, територіальний підрозділ Національної поліції для вжиття заходів щодо захисту прав дитини.

При виборі методик для здійснення комплексної оцінки педагогічні працівники ІРЦ мають враховувати:

- вік дитини;
- інформацію подану у документах до заяви про проведення оцінки;
- можливість невідповідності розвитку дитини віковим особливостям;
- можливі прояви поведінки.

Комплексна оцінка проводиться фахівцями ІРЦ індивідуально за такими напрямками:

- оцінка фізичного розвитку дитини (визначення рівня загального розвитку дитини, її відповідності віковим нормам, розвитку дрібної моторики, способу пересування тощо);
- оцінка мовленнєвого розвитку дитини (визначення рівня мовленнєвого розвитку та використання вербальної/невербальної мови, наявності мовленнєвого порушення та його структури);
- оцінка когнітивної сфери дитини (визначення рівня сформованості таких пізнавальних процесів, як сприйняття, пам'ять, мислення, уява, увага);
- оцінка емоційно-вольової сфери дитини (виявлення здатності дитини до вольового зусилля, схильностей до проявів девіантної поведінки та її причин);
- оцінка освітньої діяльності дитини (визначення рівня сформованості знань, вмінь, навичок відповідно до навчальної програми або основних критеріїв формування вмінь та навичок дітей дошкільного віку).

У разі потреби, фахівці ІРЦ можуть проводити комплексну оцінку за іншими напрямками, зокрема визначення рівня соціальної адаптації, взаємовідносин з однолітками, дорослими.

Усі напрями оцінювання мають бути спрямовані на визначення позитивних сторін розвитку дитини, як основи для її подальшого розвитку, навчання та виховання.

Під час проведення комплексної оцінки педагогічні працівники ІРЦ повинні:

- створити атмосферу довіри та доброзичливості;
- враховувати фізичний та емоційний стан дитини;
- зважати на індивідуальні особливості її розвитку;
- враховувати вік, місце проживання, мову спілкування тощо.

Практичне заняття № 4 – 6 годин

Семінар-практикум: «Психолого-педагогічна оцінка розвитку дітей з

особливими освітніми потребами»

Питання для обговорення:

1. Які сучасні методики психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП?
2. Яка процедура психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП?

Завдання для самостійної роботи

1. Опишіть очікувані результати психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП. Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендована література: [3], [4], [5].

Тема 5. Моделювання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП

Лекційне заняття №5 2 години

План

1. Індивідуальна програма розвитку дитини, її структура.
2. Моделювання діяльності учасників команди супроводу у створенні ІПР.
3. Адаптація освітніх програм та організація розвіткового середовища.
4. Роль батьків у складанні та реалізації ІПР.
5. Індивідуальна навчальна програма. Особливості реалізації ІПР, надання корекційно-розвіткових послуг.

Теоретичний блок. Передумовою у забезпеченні ефективності навчання дитини з ООП є індивідуалізація освітнього процесу з урахуванням її індивідуальних потреб і можливостей, здібностей та інтересів, що забезпечується шляхом розробки індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Відповідно до Закону України «Про освіту», ІПР – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого- педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов’язковим залученням батьків дитини задля визначення конкретних стратегій і підходів до навчання.

ІПР розробляється КППС з обов’язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником закладу освіти і підписується батьками.

ІПР складається впродовж двох тижнів з моменту початку освітнього процесу і переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування, зокрема, коли:

- у дитини виникають труднощі у засвоєнні змісту навчального матеріалу;
- виникає необхідність перейти до нового рівня складності виконання завдань.

Технологія індивідуального планування і впровадження ІПР для дитини складається з таких чотирьох взаємопов’язаних етапів:

- Вивчення можливостей і потреб учня;
- Розробка ІПР;
- Реалізація ІПР;

Моніторинг реалізації ІПР, перегляд і внесення змін.

Практичне заняття № 5 –4 години

Семінар-практикум: «Моделювання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП»

Питання для обговорення:

1. Яке місце індивідуальної програми розвитку в системі психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП?

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити модель індивідуальної програми розвитку дитини з ООП. Результати доповіді на практичному занятті

Рекомендована література: [2], [5].

Тема 6. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП у закладах ос віти **Лекційне заняття №6 2 години**

План

1. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини у закладі освіти: склад, завдання.
2. Форми командної підтримки фахівцями ІРЦ, види наставництва.
3. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору.
4. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху.
5. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями мовлення.
6. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
7. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.
8. Психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектру.
9. Психолого-педагогічний супровід дітей з когнітивними порушеннями (затримкою психічного розвитку).
10. Психолого-педагогічний супровід дітей зі складними порушеннями розвитку.
11. Відповідальність батьків за виховання, навчання та розвиток дітей (законодавчий аспект).

Теоретичний блок. З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти, утворюється команда психолого-педагогічного супроводу (далі – КС), на яку покладається виконання наступних завдань:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку (ІПР);
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Склад КС визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. До складу КС входять:

У закладі загальної середньої освіти:

- постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчитель-предметник, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки (один з батьків) або законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо;
- залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо;

У закладі дошкільної освіти:

- постійні учасники: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо;
- залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

Загальне керівництво КС дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи/вихователя-методиста, який несе відповідальність за виконання покладених на команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.

Однією з організаційних форм діяльності КС є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року. За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання КС може будь-хто з її учасників.

Головою засідання КС є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти, вихователь-методист – в закладі дошкільної освіти.

Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів психолого-педагогічного вивчення дитини КС складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу. ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

КС переглядає ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби – частіше); у закладі дошкільної освіти – тричі на навчальний рік (у разі потреби частіше).

Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП КС розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти та індивідуальний освітній план в закладі дошкільної освіти.

КС визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів, відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.

КС формує та узгоджує з батьками розклад психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дитини з ООП.

Успішність надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг КС у закладі загальної середньої та дошкільної освіти залежить від якості її взаємодії з фахівцями ІРЦ.

Алгоритм професійної взаємодії фахівців ІРЦ і КС передбачає ряд послідовних кроків, що дає змогу здійснити поступовий перехід функцій ІРЦ від ініціюючих напрямів і зміст роботи КС до підтримуючих та моніторингових.

Крок 1

Ознайомлення учасників КС з особливими освітніми потребами дитини, які визначені у Висновку ІРЦ. У разі необхідності – надання роз'яснення щодо особливостей освітніх потреб дитини;

Надання фахівцями ІРЦ консультативної допомоги КС з питань організації інклюзивного навчання, відповідно до визначених освітніх потреб; додаткових даних про дитину за підсумками комплексної оцінки (наприклад, визначення найсприятливіших для виконання певних видів діяльності умов тощо, що дає змогу скласти загальну характеристику дитини).

Крок 2

Участь фахівця ІРЦ у підготовці Індивідуальної програми розвитку, за потреби – Індивідуальної навчальної програми, Індивідуального навчального плану – для закладів загальної середньої освіти, та Індивідуального освітнього плану – для закладів дошкільної освіти.

Фахівці ІРЦ надають наставницьку підтримку з питань узгодження діяльності всіх членів КС, пояснюючи сутність і необхідність дотримання єдиних вимог до адаптацій, модифікацій, створення графіка навчального навантаження дитини.

Здійснення фахівцями ІРЦ поточного (за потребою) і кінцевого (двічі на рік) моніторингу розвитку дитини за запитом КС з метою визначення динаміки розвитку дитини та необхідності коригування напрямів, умов, змісту надання освітніх послуг, відповідно до ІПР.

Крок 3

Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг шляхом проведення індивідуальних та групових занять фахівцями ІРЦ. Інформування КС про особливості та результати перебігу психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг фахівцями ІРЦ з метою використання в освітньому процесі дитини найбільш ефективних методів і прийомів.

Надання фахівцями ІРЦ методичної допомоги КС, відповідно до потреб, що виникають у процесі роботи:

ознайомлення із чинним законодавством у сфері навчання дітей з ООП; спеціальні методики надання

психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП; здійснення відповідних адаптацій

і модифікацій в освітньому процесі; особливості організації освітнього середовища, інформування про сучасну літературу та інші можливості професійного розвитку з питань навчання дітей з ООП.

Проведення працівниками ІРЦ інформаційно-просвітницької діяльності, яка передбачає запобігання порушенню права дитини з ООП на освіту, виникнення психотравмуючих факторів, що призводять до унеможливлення перебування дитини з ООП у дитячому колективі. Крім того, фахівці ІРЦ можуть ініціювати спеціальні зустрічі з членами КС і батьками, проведення «акцій толерантності» (наприклад, написання творів, що присвячені різним ситуаціям виникнення труднощів адаптації дітей з ООП у дитячому колективі, з подальшим їх обговоренням, ілюструванням сюжетів, із залученням батьків усіх дітей класу (групи) ін.).

У випадках виникнення суперечливих ситуацій, що ускладнюють перебування дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання, працівникам ІРЦ належить провідна роль в ініціюванні захисту прав дітей з ООП на інклюзивне навчання.

Форми командної підтримки

Підтримка фахівцями ІРЦ може надаватися в різних формах.

Практика наставництва в межах надання командної підтримки – це відносини, в яких досвідченіша чи більш обізнана з певних питань особа (працівник ІРЦ) допомагає менш досвідченим (членам команди на рівні класу (групи), окремим педагогам) виконати завдання освітнього процесу.

Загальні стратегії підтримки дітей із порушеннями зору в освітньому середовищі
Загальними стратегіями супроводу для дітей з порушеннями зору в освітньому середовищі є:

- безпечність та доступність простору закладу освіти (тактильні орієнтири, брайлівські надписи, наявність вільного доступу до місць навчання та відпочинку тощо);
- адаптація змісту навчання в залежності від способу сприймання (збільшення шрифту та контрастності, схематизація зображень, використання шрифту Брайля, освітлення тощо);
- зменшення часу зорового навантаження, заміна візуальної інформації тактильною та аудіоінформацією;
- розвиток навичок альтернативного зоровому сприймання (дотикове обстеження, слухове сприймання тощо);

- стимулювання активності та самостійності учня.

Загальні стратегії підтримки дітей із порушеннями слуху в освітньому середовищі

Полегшенню адаптації дитини до освітнього середовища сприятиме чітке дотримання педагогічними працівниками закладу основних рекомендацій та стратегій підтримки.

Загальні рекомендації щодо мовленнєво-комунікативної сфери:

Наявність у дитини мовленнєвих порушень вимагає обізнаності всіх фахівців, які беруть участь в освітньому процесі, про наступну інформацію:

- якими мовленнєвими навичками дитина у процесі занять з вчителем-логопедом вже оволоділа, а що потребує багаторазового повторення, вдосконалення;
- за яких умов дитина краще здатна впоратися із завданням, які слухові, зорові, рухові опори

доречно використати під час виконання певного завдання;

- у якому стані знаходиться загальна і дрібна моторика пальців рук, зорово-моторна і зорово-просторова координація, чи потребують їх вдосконалення у разі необхідності; які психологічні бар'єри заважають успішному опануванню мовлення і як їх поступово подолати.

Зазначений підхід допоможе дитині досягти позитивних результатів навчання завдяки одноманітності вимог, що висуваються до дитини всіма учасниками навчально-виховного процесу.

Практичне заняття № 6 – 4 години

Тренінг: «Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП у закладах освіти»

Питання для обговорення:

1. Схарактеризувати структуру психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у закладах освіти.
2. Схарактеризувати роль батьків у команді психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.
3. Схарактеризувати роль логопеда у команді психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Завдання для самостійної роботи

1. Створити команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Розподілити ролі та обов'язки.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендована література: [1], [2], [3], [4], [5].

Критерії оцінювання
Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни в практичних завданнях. <i>Володіє</i> технологіями впровадження інновацій в закладі освіти. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, <i>але припускається несуттєвих помилок. Володіє</i> технологією впровадження інновацій. При виконанні практичних завдань, здобувач <i>самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.</i>
Добре (74-81 С)	Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, <i>але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює</i> основні положення, технології впровадження інновацій, дає правильні відповіді щодо управління впровадженням інновацій в організації при заданій зміні вихідних параметрів. <i>Помилки у відповідях не є системними.</i>
Задовільно (64-73 D)	Здобувач <i>засвоює основні поняття</i> навчального матеріалу і <i>орієнтується</i> у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач <i>розуміє практичні завдання</i> щодо впровадження інновацій, має пропозиції щодо технології їх впровадження. <i>Розуміє</i> основні положення, правила, технології впровадження інновацій, виконує практичні завдання <i>за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача.</i>
Задовільно (60-63 E)	Здобувач <i>поверхнево</i> опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями <i>на мінімально допустимому рівні.</i> Знання щодо управління впровадженням інновацій <i>несистемні, фрагментарні.</i> Виконання практичних завдань, <i>формалізоване:</i> є відповідність алгоритму, але відсутнє глибоке розуміння логіки процесу організації та управління.

Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має <i>фрагментарні</i> знання, опанував менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. <i>Відсутнє цілісне усвідомлення</i> навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання щодо організації освітнього процесу у закладі освіти (за типом) виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. <i>Здобувач допускається до повторного заліку.</i>
-------------------------	--

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Для здобувачів видами контролю є: індивідуальне опитування на практичних заняттях, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування, залік.

Методи демонстрування результатів навчання: дискусія, доповідь, презентація результатів самостійної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид- во «Ранок», 2019. 304 с.
2. Компанець Н.М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з ООП. К., 2018. 56 с.
3. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
4. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник. Київ : 2018. 252 с.
5. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : «ТОВ Агенство «Україна», 2019. 300 с.
6. Соколова Г. Б. Психологічний супровід школярів із синдромом Дауна: Монографія. Чернівці: Букрек, 2018. 344 с.

Допоміжна

1. Дитина з труднощами в навчанні в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. В. Базима, О. Б. Качуровська, Ю. В. Коломієць, І. В. Мартиненко; за ред. І. В. Мартиненко, М. К. Шеремет. Київ: ДІА, 2019. 148 с.
2. Інклюзія в ЗДО. / упоряд. Л. А. Швайка. Харків : Основа, 2019. 144 с.
3. Інклюзивне навчання : вибір батьків. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Харків : Ранок, 2018. 56 с.
3. Кобильченко В.В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.
4. Коваль Л. В. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ : навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Симоненко О. І. 2018. 100 с.
5. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки : навчальний посібник/ за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2018. 338 с.
6. Особлива дитина в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний комплект / Л. В. Коваль, Н. М. Компанець, Н. О. Квітка, А. В. Лапін, І. В. Луценко. Київ : ФОП Симоненко О. І. 2018. 380 с.
7. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу / навчально-методичний посібник / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, А.В. Міненко та ін.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. Київ: ІСП НАПН України, 2016. 148 с.

8. Прохоренко Л. І. Дитина із труднощами у навчанні. Київ : Літера ЛТД, 2019. 48 с.
9. Соколова Г. Б. Проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в наукових дослідженнях. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22, Вип. 4 (46). С. 73–80.
10. Соколова Г. Б. Дослідження проблеми психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2018. Т. 23, Вип.2 (48). С. 128-135.

Інформаційні ресурси

1. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ussf.kiev.ua/news/323/>
1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт.
2. URL : <http://www.mon.gov.ua>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт
URL : <http://www.nbu.gov.ua/>
4. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
5. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>